

ГОД. XXI.

ПОЗОРИШТЕ.

БРОЈ 14.

УРЕЂУЈЕ А. ХАЦИЋ.

Излази за време бављења позоришне дружине у Н. Саду свагда о дану сваке представе, иначе сваког месеца по један пут на по табака. — Стоји за Нови Сад 40, а на страну 60 новч. месечно. —

ГРАЂА ЗА ИСТОРИЈУ СРПСКОГ НАРОДНОГ ПОЗОРИШТА.

Од ЈОВАНА ЂОРЂЕВИЋА.

Шеснаести дан месеца јулија године 1861. бележи се као дан, кад је основано српско народно позориште у Новоме Саду.

Али погрешно би било мислити, да је то позориште тога дана тако рећи из *ничега створено*, и да га пре тога — ма и у другом виду — никако није било. Елементи, из којих је постало српско народно позориште, били су ту већ пре шеснаестога јулија, а овога дана добили су само ново име, нову фирму.

Ту не мислим понављати дуги низ дилетантских покушаја, који су се још од Јелпсејџевих дечијих представа у Бечкерек у владе Јосифа II. па до 1860. кроз три четврти столећа протезали; не мислим потрзати заслужна имена Јоакима Вујића, Јована Стерије Поповића, Атанасије Николџа, Николе Ђурковића и других трудбеника. Њихове подвиге благодарно ће оценити доцнији историк, који буде писао о развоју наше драматске књижевности и позоришне уметности. Овде је мали простор за то. Нека им је вечита хвала и слава!

*

У лето 1860. поникла је нежна биљчица српскога глумства. Поникла је, али не да после кратког века и она увене, као што су редом увенуле све њене старије друге, већ да пусти корен дубоко у српску земљу, па да израсте као снажан грм, чије ће се грање весело ширити по свим српским крајевима!

А где је никла та благословена биљчица? Да ли у ком већем српском граду? Да ли у самој српској престоници?

А не, већ у једном маленом кутићу Баната, тамо на мрвој стражи Српства, на Моришу, у мџанцу, чије име многи Србин још ни чуо није, — у *Чанади*. Ту, у том новом Витле-

јему, родило се пре тридесет и пет година младо отроче, *српско позориште*.

Из времена пре 1860. и пре 1848., кад су ницале и гинуле многе наше ефемерне позоришне дружине, провиђење је сачувало два човека, рекао би само за то, да ову нејаку биљку, ово младо отроче у своја наручја приме и донекле одрже, а да га доцније српском народу на даље старање предаду.

Та два човека су: *Стеван Протић* из Чанада и *Јован Кнежевић* из Врањева, обојица директори српских позоришних дружина пре 1848.

Млади Срби, који су под Протићевом управом у јунију 1860. почели представљати прво у Чанади, за тим у Вел. Семиклушу и Кикинди, били су: *Димитрије Ружић*, *Димитрије Марковић*, *Васа Марковић*, *Никола Зорић*, *Коста Хаџић*, *Јован* и *Андрија Пугић*. Једина Српкиња у том колу била је *Драгиња Поповићева*, доцније *Ружићина*.

Чланови ове мале дружинице или су већ помрли, или иначе из позоришта пступили. Само су *Ружић* и *Ружићина* још и сад чланови и стубови српско-народног позоришта у Новоме Саду.

У Кикинди је ова мала дружиница претрпела прву кризу. Кнежевић долази из Врањева, прима је од Протића под своју управу и доводи је својој кући у Врањево. Ту ступају у његову дружину: *Ђура Рајковић* са својом женом *Милевом* (обоје сад чланови београдског позоришта). Кнежевић је провео више од два месеца у Врањеву, учећи с дружином нове комаде и дајући представе у Новом Бечеју. Отуда доведе дружину при крају новембра 1860. у Нови Сад.

*

Овај корак Кнежевићев био је од неизмерне важности у својим последицама.

Новосађани су радосно поздравили долазак својих мпних гостију, *српских глумаца*. Како нам је пријатно било слушати *српску* реч са оних дасака, са којих су нам дотле само туђи звуци допирали! Па *Српкиња* да се одважи, да буде *глумица*.

Велика дворана „код царнице Јелпсавете“ била је по кашто малена за публицу, која је лпстом врвела у „српско“ позориште. Новине су с одушевљењем говориле о представама срп-

ске позоришне дружине. *Дмитрије Ружић* и *Драгиња Поповићева* беху већ тада љубимци публице. Кнежевић се спремао, да целу зиму проведе с дружином у Новом Саду.

Али за време представе „*Кир Јане*“ (20. дец.) на један пут се у препуној дворани осети неки потрес. *Један зид био се слегао*. Опасност је била очевидна. Кнежевић мораде прекинути своје представе и Нови Сад остаде без позоришта. Кнежевић одведе своју дружину у Срем, у Руму, пошто је набавио у Новом Саду новог члана: *Никола Недељковића*.

(Наставиће се).

И И С Т И Ж И

СРПСКО НАРОДНО ПОЗОРИШТЕ.

(Хетман, драма у пет чинова од Пола Деруледа, с француског превео Душан Л. Ђокић.)

Пета овогодишња новина, још године 1877 написани „L'Hetman“ Пола Деруледа без поговора је највиђенији лик у друштву дошљака са стране, што које преко Београда које преко Велике Книжде дођоше амо у Нови Сад, наоружани до зуба, да по што по то извојују себи овде место, као знајући, да им је то онда поуздана препорука за провинцију, где *in ripeto* царине као да се угнездо либерализам најширих груди. Ако је „Хетману“ ваљало притећи у помоћ „Булиаровима“ те спасти част Француској према суседној јој земљи хидалга заједно са њеним „Галеотом“ и „Златним мајданом“. онда се може слободно испрентити и рећи, да је часно и дично и извео свој — на послетку не толико баш ни тешки — задатак. А осим тога му је свакако стало било и до тога, да оправда необично поверење наше управе, које му је ова указала тим, што је, и не сачекавши успех премијере му — као год оно године 1872 са Бирхпфајферијадом, што се зваше „Мати и син“ — одмах за сутрадан, до душе „за народ с обањеним ценама“, иставила прву репризу. Управа је овом приликом имала — нека ми опрости, што ћу се послужити тривијалном фразом Молијерева Жоржа Дандена — *bon nez, sans doute*. „Хетман“ се одлучно допао а допао се, што се морао допасти већ сам собом, својом свежом и чистом — чисто долазим у искушење а опет не смем да кажем француском — појезијом и својим отменим и господственим

— ту већ толико не стрепим да рекнем: француским — тоном. А уз то му је још и режија овде са обазривошћу и савесношћу, која као да беше речит тумач ванредну неком пијетету према предмету, не само прокрчила и углачала него и цвећем најискренпјег, онако право словенског гостољубља посула пут, што води у позориште Дунђерскога, те би се могло без зазора затврдити, да је у тријумфу ушао, да му је пратња, или, да се боље разумемо, војска била само мало бројнија и ратоборнија, па ма и не тако одушевљена и слободе ради на све готова као од трећегачина даље он, одмах од првога несудњени зет му Стенко и од другогачина козачка амазонка Маруса и стара јуначина Мојсије.

„Хетману“ је свом Дерулед скројио фабулу по нешто и непоузданим датима из историје украјинских козака око половине седамнаестогача века, кад је на престолу Пољске седео Владислав IV. Фрел Герас, у почетку још „умировљени“ — преводилац вели: некадашњи — а после по потреби реактивисани козачки Хетман, био би стожер, око којегача се обрће, у којем се усредсређује сва радња. У његача је ћерка, делија девојка Микла, која са својим бабајком и са избраником свогача срца једе горки хлеб заточенички на дворима пољскогача Владислава. Ту је с њима и отпадник Демид, још довољно млад, да крај свег свогача отпадничтва сме видети не само како је Микла лепа и привлачна него и како њему ту нема другогача спаса него по што по то уклопити сретнијегача Стенка. На руку му иде у том украјински чивутин Шмул те им пође за руком

одмамити Стенка и против изречне воље пресумптивнога му таста а без опроштаја са вереницом, која такво зло и не слути. Стенко се одушевљено прима хетманске части, коју му на препоруку његове помајке, глоријолом пророчког зара овенчане Марусе, нуде козаці. Он се још није добро ни угрејао на хетманској столици, али ево ти као грома из ведре неба међу њих старога Фрола Гераса. Њега је гласима о козачкој побуди узнемирили Владислав послао да козаке умири кулама и градовима у његово име, по што му је старац оставио ћерку своју као талицу. Док напаћени те тим умудрени Герас паметним збором одвраћа узавреле козаке од резолутне им намене, догле се млади ватрени Стенко држи да не може боље те му помајка има довољно разлога дичити се њим. Но кад Герас, видевши, да су све жице попуцале, ода, да је глава Стенкове веренице у торби, пређе младога јунака све друго, јер га свега окупира брига за ону, која би неминувано била невинна жртва његовој сталности у започетом већ смеру. Те тако се одриче свега. Али сад се растиња стари раст и за час букне у живи пламен. Герас с младићским жаром стаје на чело козацима да их води у бој за слободу. Расхетман Стенко хита у Љубљин до драгане, узастопце за њим ево ти онамо и старе Марусе, свакако у добри час, да за општу ствар спасе снажну Стенкову мишцу. Микла с анђеоском ресигнацијом меће себи на главу трнови венац мученички а Маруса се са рекуперованим Стенком враћа на бојиште. У почетку Март не само да није неодлучан него отворено држи страну издајнику Демиду те се овај у победничком ћору већ маша лепе Микле најпре да је за се придобије а кад то не иде да је уништи. У то Март, за Демиду и сувише изненада, хвала поштеној издаји, окрене леђа свом штићенику и закрили гоњенике те ови продру до непријатељева стана. Кад већ има Микла разлога клицати са невадана спаса, уносе у Демидов шатор Стенка самртно рањена. Последње му тревутке узалуд хоће подли супарник да загорча сумњом у Миклину чистоту. Већ се чују победнички клици дичне козачке војске те Микла са самртног одра вереникова полети у сусрет јуначком свом бабајку но је заустави и за свагда ућутка добро нанишањени удар Демидова ножа. Победоносни Герас клоне на лешине својих најмилијих а мушкобана га Маруса

теши у пророчком заносу изговореним мемом: Покој мртвима! Нек живи слобода!

Што ми се нарочито допада у „Хетману“, чему се управо дивим, то је вештина, којом је тај Француз умео тако до најмање ситнице доследно да нацрта те по превасходству словенске узвишене карактере, какви су Фрол Герас, Стенко, Маруса, Микла и Мојсије. За тако појетичне ликове могла му је прототипне дати ваљда само Украјина и још Црна Гора Лено је од њега и хвала му, што се у „Хетману“ својски трудио да буде праведан. Но није ни чудо: Француз је. Та где би иначе noblesa била код куће, ако не у Француза?

Премјера Деруледова „Хетмана“ имала је на себи нешто свечано. Било је озбиљна мара и прве врсте уметничког заноса до миле воље. Велику је реч водила гарда Лукићеве режиије: он као Фрол Герас, гост Стојковић као Демид, Тинка Лукићка као Маруса и Сара Бакаловићка као Микла. С њима је држао као Стенко и неутрални Спасић, који по ванредној вредности и употребљивости својој угледно места заузима и у Добриновићевој, баш опробаној легији. На мејдан су изашли још и Марковић као краљ Владислав, Николић као Мојсије и Филиповић као Шмул. Све је текло складно. Лукићевци као да су овом приликом хтели да превазиђу сами себе и ја не могу а да у то име не пожелим: живела племенита утакмица! Само се нашао неки „благонадеждан јуноша“, који као да није пристао још ни међу калоне у легији, нашао се у послу да унесе бојаги нешто и комичног елемента па се клибио и у најозбиљнијим моментима. Ако је том искушенику у Талијину храму до хеца по што по то, ја му препоручујем циркус са његовим клонима и глупавим аугустима. Шат онде за њ процвати цвеће!

Г.

СИТНИЦЕ.

(Споменик црногорској кнезу Данилу.) Са Цетиња јављају, да ће се месеца јуна ове године открити споменик кнезу Данилу на врх Ловћена, који је израдио француски вајар. На то свечано откривање позваће кнез Никола српски краљевски двор, руске велике кнезове и многе друге знатне особе.

Издаје управа срп. нар. позоришта.

СРПСКО НАРОДНО ПОЗОРИШТЕ.

19. Представа. У ДУНЂЕРСКОМ ПОЗОРИШТУ. У претплати 11.

У Новоме Саду, у суботу 27. јан. (8. феб.) 1896.

ПРВИ ПУТ:

НИЈОБА.

Енглеска комедија у 3 чина, написао Харп и Е. А. Полтн, превео Никола Андрић.

Редитељ: Добриновић.

ОСОБЕ:

Петар Дан, управитељ „опште- га друштва за осигуравање	Добриновић.	Петар Сајлок — — — —	Филлиповић.
Каролина Данова, жена му —	С. Бакаловићка.	Беатрица, кћи му — — —	Д. Весићева.
Јелена Грифинова	} њене сестре	Магда Мифтон, гувернанта —	К. Жикићка.
Хета Грифинова		Ј. Весићева.	Филип Иннингс — — — —
Корнелије Грифин, њен брат	Тодосић.	Мери, собарица — — — —	Д. Туцаковићева.
Лорд Хамилтон Томкинс —	Васпљевић.	Нијоба, кћи, (говори) — —	М. Марковићка.
		Збива се у Лондону, у данашње време.	

Свирачки збор 70. пешачке пуковнице свираће ове комаде: 1. „Пролетња идил“, од Фишера. — 2. „Air composé par le roi Louis XIII“, од Ханрија. — 3. „Mandolinen-Serenade“, од Р. Ајленберга.

У недељу 28. јануара (9. фебруара); „Сеоска лола“. Позоришна игра у 3 чина, с певањем и играњем, написао Е. Тот, посрбио Ст. Дескашев, музика од Д. Јенка.

Умољавају се лепо све поштоване госпође и госпођице, да би изволели без пешпра седити на својим седиштима у паркету и партеру.

Улазнице могу се добити у књижари браће М. Поповића од 9—12 пре подне, и од 3—5 сахата после подне у позоришту и после на каси.

Почетак тачно у 7, свршетак у 9¹/₂ сахата.